

forma que usa OPou (p. ex. «pepins són com a cogombres *mas* molt més llars i prims», *TbPu.*, 47b).

Avui sobreviu el *mes* adversatiu dins l'ús oral en el Rosselló, si bé hi és més comuna la pronúncia *me*, que no deu ser deguda només, i ni potser predominantment, a influència franco-occitana, sinó molt impulsada per reducció de fonètica sintàctica (davant tota consonant sonora: recordem que també diuen *mê* en lloc de *més* adverbial de quantitat els muntanyencs de diverses zones gironines i vigatanes). Albert Saisset posava *me* en les seves eds. originals, pertot si no m'erro, almenys en les que tinc a mà: *me cuan passen* «però quan passen ---», per ex., en *Passa-Tems* (*Catal. d. R.*, 134.1); els literats rossellonesos no admeten —amb raó— altra grafia que *mes*, com ha imprès pertot l'ed. Marty, *Catal. d. R.*

I en la forma *mes* se sent en l'ús pop., almenys dels vells, de cap a cap del Pallars (en el Nord oscil·lant entre *mēs*, resultat general allà de *ai*, i *mēs* tancament proclític): «és un país molt bonic, *mēz* no val res per al conreu», «no és grandàs, *mēz* hi ha una gran bassa d'aigua també!» Tavascan, 1934; «uns boscos que no són nostres, *mēs* són del costat de Catalunya», «hi ha d'atres coves, *mes* no tenen nom» Gulp de la Conca (1956).

Mas s'usa així mateix amb dos altres valors que el més comú de 'però'; té el valor adversatiu radical del ll. *imo*, o sigui 'sinó, al contrari': «sien ja elegits per açò hòmens certs, no pas sastrès ni çabaters ne pellicers, *mas* de tals arts qui sien veats de servir ---», Eiximenis (*Dotzèn*, § 225) etc., i ja n'he donat supra algun exemple. L'altre és el valor restrictiu o exclouent 'sinó' com a equivalent de 'res més que', amb el qual el trobem a cada pas en Jaume I, Muntaner, Desclot (llista d'exs. en *NCL*, v, 219), o Lluïl: «Rencayllós e que no havia *mas* un uyll», «no avia *mas* dues dents» (*Merav.*, *NCL*, III, 154; *Blanq.*, I, 268.3, 246.11 etc.). La combinació *mas que*, més rarament, apareix algun cop en parlars de l'Ebre i PVal.; algun cop en StVicenç amb el valor de 'amb que, si doncs, sempre que': «quan lo prevere lo absol, llavors rep la gràcia de Déu, e al dia del juhí posar-lo-ha a la dreta part *mas que* confés tots los pecats, car si no ---» (vol. de Sermons Harrison, f° 107r2). Només en aquesta combinació veig supervivència moderna de la forma amb *a*, en alguna cobla pop. val., i amb el matís de 'encara que no sigui sinó': «ací venim a cantar-li / a la senyora Tonica, / que mos dono l'asguilando, / *mas que* siga una sardina» (reco. Sanchis Guarner, *Jornada*, Val., 19-xii-62); i amb algun valor així a Tort. (Moreira, *Folkl. Tort.*).

L'exclamació composta *mes ai*, de lamentació equivalent de 'ai de mi', ll. *eheu*, fr. *hélas*, cat. antiq. *las*, *lasseta*, sembla haver-se format (no és evident) amb *mes* adversatiu (no amb *més*). És castissa, i irreprotxable, expressió inobjectable i pròpia de la nostra llengua literària moderna: trobo erroni de descoratjar-ne l'ús, com feren alguns poetes i artífexs de la llengua (artificiosos, si més no, en el sentit de coneadors), impulsats per una reacció anti-verdagueriana i anti-flora-

lista, que dugueren de vegades massa enllà. No tota la gent de L'Avenç i l'I. E. C. els seguiren (Coromines no deixà d'usar-lo algun cop, *Presons Im.*, 114).

Ja venia de lluny en poesia popular: «Ohiu la història - de aquest entremès / engany de pobretes, / *mes ay*, / la moneda a pes / antes no abatessen / del tot los dínés / --- / ara les enguyen / *mes ay*, / ab aquest pesar ---», a. 1612, i es veu que *mes-ai* era ja el sobrenom consagrat d'una espècie de gènere líric, car MilàF (O. C. VI, 190) intitula aquella cita «Relació de la Mala Vida de les Pobretes Dones, al to del *mes-ay*»; i en el *Romllo.*, tornada de la cançó 207: «ai que *mes-ai*, que *mes-ai*, ai que *més-ai* que l'amor ---»;⁶ «Tres ninetes rentavan, *mes ay!* - sota'l torrent: / l'una renta bugada, *mes ay* - l'altra l'estén / --- / el fill del rey passava, *mes ay!* - amb un poc d'or, / tira una pedreta en l'ayre, - *mes ay* - toca l'amor. / Si t'he fet mal, 'moreta...? —Ay, algun poc / --- *mes ay* al mitx del cor / --- la Marieta és morta, *mes ay* - Déu la perdó», *Romllo.*, 199, reco. en el Penedès (i ja en l'ed. 1853, n.º 2): una situació com aquesta permetria argumentar si va néixer a base de *més* quantitatiu (?). Tan arrelat devia estar en el Princ., que l'illustre Aribau, en un assaig juvenil de 1821 en castellà (als 23 anys) escriví «Flores de elocuencia y fruto de doctrina / *Mas ay!* que al punto de existir termina!» (Montoliu, *Aribau*, p. 353).

Com s'ha explicat, el ll. *MAGIS*, passà primer per *mais* abans d'arribar a *més*. Ara bé, *mais* no prenia naturalment el sentit de 'ja no, mai més no', 'jamai', evolució que també prengué *MAGIS* en italià, resultant-ne l'it. *mai*, equivalent del fr. *jamais* i que reemplaça el ll. *numquam*, cast. *nunca*. La mateixa evolució de sentit es produí en català, i entre nosaltres també en resultà *mai*, que des dels orígens de la llengua es troba al costat dels antics *ja-mai*, *ja-més* (veg. JA) i *nunca* (després antiquats en la llengua llevat de l'ús literari del primer). El descabellament fonètic que separà en català *mai* de *més*, té una explicació simple en el fet d'anar seguit de *no*. És sabut que *-sn-*, *-sm-*, *-sl-*, *-sg-*, *-sd-* canvien normalment en català llur *s* sonora en *ɣ*: *ELEEMOS(Y)NA* > *almosna* > *almoïna*, *ASINARI* > *Ayner*, *rasna* > *raina*, *raineta* (veg. GRAIXANDO), *esblasmar* > *esblaimar*, *razma* > *raïma*, *SPASMUS* > *espaime*, *masmudina* > *MAIMUDINA*, *vaslet* > *vaillet*, *trasga* > *traïga* etc. Quan hi havia *-aisn-*, amb major raó la *-s-* es vocalitzà en *ɣ*; i, llavors, doncs, acumulant-se amb el diftong arcaic *ai*, n'impedí la reducció a *e*: d'aquí *MANSION-ATA* > *mainada*, oc. ant. *amaïsnar*, català *AMAINAR*.⁷

I no solament es digué *mai* no sinó que també aviàt es pogué capgirar l'ordre dient *no --- mai*: «yo fer-voshe sagnar: / obs ho avets, segons que-m par. / — Sényer —dix— *may* no-m sagné / e, per ma fe, no-m sagnaré!», *Set Savis*, v. 1947. Encara que en la llengua antiga són més freqüents els vells sinònims *anc*, *jamés*, *nunca*, també ja hi trobem *mai*, des de Lluïl, i fins amb l'ordre invertit: «D'on se seguís lo falliment / qui no fóra, si ell no manàs / a N'Adam, que-l fruyt no menjàs, / emperò -l rey diu que entén / que